

**Микола Пархоменко,
д.е.н, професор, завідувач кафедри
Тернопільський національний економічний університет**

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ТА ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ В УКРАЇНІ

Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в умовах глобалізації світової економіки має бути одним із найважливіших стратегічних завдань економіки АПК України. Все це свідчить про актуальність теми дослідження і зумовлює здійснити його у регіональному аспекті за видами продукції.

Продукція рослинництва забезпечує продовольчу безпеку країни та гарантує фінансово-економічне функціонування аграрних і переробних підприємств АПК.

В сільськогосподарських підприємствах, як показав аналіз, спостерігається чітка тенденція до збільшення собівартості продукції, що зумовлює зменшення прибутку, рівня рентабельності та конкурентоспроможності галузей рослинництва.

Аналіз показав, що найефективнішим фактором підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва є урожайність сільськогосподарських культур. Зростання урожайності усіх сільськогосподарських культур зумовлює суттєве зменшення рівня собівартості продукції, поліпшення її якості та конкурентоспроможності.

Варто зазначити, що рівень урожайності усіх культур має значні коливання як за роками, так і регіонами країни. Це свідчить про те, що урожайність аналізованих у більшості господарств України в основному залежить від природних факторів.

Так, урожайність зернових і зернобобових культур на протязі 2007-2009 рр. в господарствах України була на рівні: 24,1 ц/га (2007р.); 37,1 ц/га (2008 р.); 31,9 ц/га (2009р.). Значно меншу урожайність за аналізований період мали

області наступних регіонів: Причорноморський (16,9; 30,1; 25,0 ц/га); Донецький (17,2; 30,8; 22,8 ц/га) [1; 6].

Порівняно найбільшу урожайність зернових і зернобобових культур в середньому за 2007-2009 рр. мали аграрні підприємства Центрального регіону (37,9 ц/га), що порівняно із Донецьким регіоном і в середньому по країні більше відповідно на 60,6-26,8%.

За аналізований період суттєво збільшилась повна собівартість продукції, що призвело до збитковості господарств. Так, наприклад, якщо у 2007 р. збитковою галузь зернового господарства була лише в аграрних підприємствах Донецької області, то у 2009 р. ця галузь стала збитковою у Донецькій, Луганській, Закарпатській, Хмельницькій, Рівненській, Сумській Харківській і АР Крим. На низькому економічному рівні функціонувала галузь зернового господарства також і в Житомирській, Запорізькій, Одеській та Херсонській областях.

Бурякоцукрова галузь за останні роки функціонує не стабільно, допускаючи значні коливання за обсягом виробництва і продажу продукції, показниками економічної ефективності в сільськогосподарських підприємствах України. Встановлено, що в тих областях де вища урожайність цукрових буряків, там менша собівартість продукції і на цій основі підвищується економічна ефективність та конкурентоспроможність галузі. Так порівняно найвищу урожайність і найменшу собівартість цукрових буряків упродовж 2007-2009 рр. мали: Львівська, Хмельницька, Рівненська, Полтавська і Черкаська області. Із названими показниками вказаних областей тісно корелює коефіцієнт доходності, що відображає рівень конкурентоспроможності продукції.

Зазначимо, що крім собівартості на конкурентоспроможність, як показали дослідження, потужний вплив здійснює ціна реалізації продукції. Для прикладу, у Подільському регіоні Тернопільська область упродовж 2007-2011 рр. мала меншу урожайність і більшу собівартість цукрових буряків, ніж

Хмельницька. Однак, завдяки вищій ціні реалізації продукції, коефіцієнт доходності з розрахунку на 1 т цукрових буряків у Тернопільській області був порівняно найвищий у Подільському регіоні.

Дослідження показали, що виробництво цукрових буряків в Україні має суттєві регіональні особливості, які обумовлені природно-кліматичними факторами і мають значну різницю між урожайністю та собівартістю продукції. Так, наприклад, урожайність цукрових буряків упродовж 2007-2009 рр. була: у Донецькому регіоні 103-191 ц/га; Причорноморському – 146-188 ц/га; Придніпровському – 198-247 ц/га, що значно менше порівняно із середнім показником країни [1; 6].

Повна собівартість 1 т реалізованих буряків за аналогічний період була найвищою: у Донецькому регіоні 233,3-333,2 грн. Причорноморському – 262,9 – 504,6 грн., що суттєво перевищує аналогічні показники в середньому по Україні. Наведені показники переконують, що в ринкових умовах необхідно раціонально використовувати земельні ресурси, заощадливо витрачати трудові, матеріальні та грошові ресурси. Цьому може сприяти тільки зональна (регіональна) спеціалізація на виробництві сільськогосподарської продукції. Вирощування цукрових буряків, на наш погляд, у Донецькому, Причорноморському, Придніпровському регіонах (за виключенням окремих районів Дніпропетровської та Кіровоградської областей) економічно не вигідно.

Бурякоцукрову галузь доцільно розвивати насамперед у Подільському, Центральному, Поліському, Східному регіонах та окремих (Львівська, Чернівецька) областях Карпатського регіону. У вище названих регіонах доцільно зосередити інвестиції на застосуванні прогресивних, ресурсоощадних технологій вирощування цукрових буряків та їх переробки, здійснювати належний організаційний рівень проведення сільськогосподарських робіт, що дасть змогу збільшити врожаї та зменшити виробничо-збутові витрати. Водночас раціональне, заощадливе витрачання грошово-матеріальних засобів

сприятимуть зниженню собівартості виробництва цукросировини. При цьому поліпшення кондиційних характеристик сприятимуть підвищенню закупівельних цін. Все це разом взятє є основою для підвищення економічної ефективності бурякоцукрового виробництва, збільшення конкурентоспроможності кінцевої продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках та обсягу експорту.

Галузь картоплярства посідає вагомe місце у харчуванні населення та функціонуванні переробної промисловості. Показники урожайності, повної собівартості та коефіцієнта доходності картоплі, як показав аналіз, мають значні коливання за регіонами та областями. Порівняно найвищої і стабільної урожайності картоплі досягли виробники Поліського регіону. Там упродовж 2007-2009 рр. середня урожайність картоплі становила відповідно 169,2 – 170, 5 ц/га. Найкращих результатів з виробництва картоплі в Поліському регіоні досягли Житомирська і Чернігівська області.

Для прикладу, господарства Житомирської області отримали серед областей України порівняно найкращі показники: урожайності картоплі з 1 га зібраної площі – 182,5 ц; повної собівартості 1 т картоплі – 763,6 грн.; ціни реалізації – 1137,9 грн. та коефіцієнта доходності на 1 грн. витрат, пов'язаних із виробництвом і реалізацією картоплі – 1,49 [1, с. 96].

Поліський регіон вніс найбільшу частку (25,4%) в загальний обсяг виробництва картоплі в Україні. За обсягом виробництва картоплі у країні в середньому за 2007-2009 рр. займають регіони місця: Подільський – друге (18,1%); Карпатський – третє (16,4%); Східний – четверте (14,0%); Центральний – п'яте (10,9%). Саме ці п'ять регіонів мають зосереджувати зусилля та інвестиції на спеціалізації щодо виробництва і продажу картоплі як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Варто зазначити, що порівняно найменшу урожайність картоплі мали такі регіони: Придніпровський (64,8-110 ц/га); Причорноморський (69,6-105,5 ц/га); Донецький (97,1-117,3 ц/га). Водночас ці регіони мали упродовж 2007-2009 рр.

найбільшу собівартість 1 т картоплі зокрема: Причорноморський – 1584,8-1434,0 грн/т; Донецький – 1272,0-1202,9 грн/т.

При цьому у загальному обсягу виробництва картоплі в країні Донецький регіон займав 5,5%, Придніпровський – 5,4%; Причорноморський – 4,3%. Надто низька урожайність і висока собівартість картоплі переконують про те, що у більшості областей вказаних регіонів економічно не доцільно вирощувати картоплю. Так, наприклад, урожайність і собівартість картоплі в середньому за 2007-2009 рр. становила у Донецькій області 97,2 ц/га і 1388,4 грн./т; Запорізькій – 75,0 ц/га і 1338,6 грн./т; АР Крим – 133,8 ц/га і 1758,5 грн./т. Наведені показники за урожайністю значно менші, а за собівартістю – більші, ніж в середньому по Україні. Такі показники зумовили збитковість галузі у Запорізькій, Кіровоградській, АР Крим, Луганській областях. Все це свідчить, що на перспективу доцільно переглянути розміщення галузі картоплярства і зосередити її в тих регіонах і областях України, які мають порівняно найкращі природно-кліматичні умови ефективного виробництва продукції.

Варто зазначити, що допустили збиткове виробництво картоплі у Львівській, Вінницькій, Черкаській та інших областях, які порівняно мають сприятливі умови для розвитку галузі. Основною причиною збитковості галузі була низька урожайність і висока собівартість. Все це свідчить про нагальну потребу внесення органічних і мінеральних добрив, застосування новітніх ресурсоощадних технологій, регулювання механізму економічних відносин і зокрема ціноутворення. При цьому залишається не вирішеною проблема виробничої інфраструктури, зберігання і збуту картоплі, постачання її у ті регіони, де постійно високий попит.

Найменше в середньому за 2007-2009 рр. було вироблено картоплі на одну особу: в Причорноморському регіоні (122,0кг); у Донецькому – (158кг); Придніпровському – (171кг); Центральному – (375кг), що відповідно в 3,4 -1,1 разу менше від середнього показника України (420кг). Наведені показники свідчать про великий попит на картоплю у вище названих регіонах, що

зумовлює нагальну потребу поліпшення постачання продукції з інших регіонів і областей, де виробництво на одну особу населення становить понад 800 кг (Поліський, Подільський, Карпатський, Сумська, Полтавська та інші області).

Значний попит і недостатня пропозиція картоплі обумовили суттєві коливання цін на продукцію. Так, найвищою ціна реалізації 1 т картоплі в середньому за 2007-2009 рр. була: у Причорноморському регіоні (1596,5 грн/т), у т.ч. Одеській області 1713,3 грн/т, Херсонській – 1604,7 грн/т, АР Крим – 1555,0 грн/т); Донецькому – (1393,3 грн/т, у т. ч. Донецькій – 1712,8 грн/т). Карпатському – 1305,3 грн/т, у т. ч. Чернівецькій – 1660,3 грн/т, Закарпатській – 1412,9 грн/т) [1; 6].

Зазначимо, що в країні назріла нагальна потреба суттєво поліпшити виробничу інфраструктуру картоплепродуктового підкомплексу, переробку сировини на кінцеву продукцію, заготівлю й постачання картоплі у ті регіони і області, які мають великий попит.

Таким чином, рівень урожайності сільськогосподарських культур в більшості господарств України залишається низьким а собівартість продукції – високою. Водночас в кожній області, регіоні виявлені значні коливання урожайності усіх культур та собівартості продукції. Забезпечити зростання конкурентоспроможності продукції галузей рослинництва можна шляхом підвищення урожайності усіх сільськогосподарських культур, використання новітніх, ресурсощадних технологій, раціонального використання наявних ресурсів і на цій основі зменшення собівартості продукції.

Література

1. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) [Воскобійник Ю.П., Шликуляк О.Т., Камінський І.В. та ін.]; За ред. Ю.П. Воскобійника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.
2. Канінський М.П. Підвищення конкурентоспроможності продукції овочівництва : монографія / М.П. Канінський. – К. : 2005. – 165с.
3. Кириленко І.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І.Г. Кириленко // Економіка

АПК. – 2005. – №11. – С. 68-72.

4. Мазур Н.А. Конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та основні напрями її підвищення / Н.А. Мазур, М.С. Місюк // Економіка АПК. – 2007. – №2. – С. 127-129.

5. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К. : ННЦ ІАЕ 2007. – 270 с.

6. Пархомець М.К. Конкурентоспроможність основних галузей сільського господарства за регіонами України: аналіз, проблеми і шляхи підвищення / М.К. Пархомець // Інноваційна економіка. – 5' 2011 [24]. – С. 93-106.